

İSTANBUL'UN FETHİ VE AKŞEMSEDDİN

Mehmet YAVUZ¹

ÖZET

İstanbul'un fethi dendiğinde Fatih Sultan Mehmet ile birlikte anılan isimlerin başında Akşemseddin gelmektedir. Fethi konu edinen eserler incelendiğinde, Akşemseddin'e ilişkin birbirinden farklı iki anlatımı ayırt etmek mümkündür. İlk anlatım, dini içerikli olup bu anlatımda Akşemseddin doğüstü bir konuma yerleştirilmekte ve fethine ilişkin rolünün akılla kavranamayacağına ilişkin göndermede bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu anlatım bilimsel olmaktan ziyade metafizik içeriğiyle ön plana çıkmaktadır. İstanbul'un fethini tarih biliminin inceleme nesnesi olarak ele alan diğer anlatımda Akşemseddin, fetihle sonuçlanan süreçte yaşanan askeri, siyasi ve yönetsel nitelikli çekişmelerde aktif bir aktör olarak konumlandırılmaktadır. Çalışmada da Akşemseddin'in İstanbul'un fethindeki rolünün bu yönü itibarıyla incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akşemseddin, Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un Fethi, Siyaset, Tasavvuf.

THE CONQUEST OF İSTANBUL AND AKSEMSEDDİN

ABSTRACT

Akşemseddin was the most important figure with Fatih Sultan Mehmet in the context of İstanbul's Conquest. When the academic works are examined, it is possible to distinguish two different approaches about Akşemseddin. First approach has religious content and Akşemseddin is placed in a supernatural position that can not be perceived by mind. Therefore this approach is metaphysical rather than scientific. Second approach is about history as a science and is evaluated Akşemseddin as a active figure in the context of military, political and administrative conflicts that was happened during the Conquest of İstanbul. In this work, it is aimed to examine Akşemseddin's role on the basis of second approach.

Keywords: Aksemseddin, Fatih Sultan Mehmet, The Conquest of İstanbul, Politics, Sufism.

¹ Dr., Kalkınma Bakanlığı, Daire Başkanı, mehmetyavuz84@hotmail.com

İstanbul'un fethi Türk tarihi olduğu kadar dünya tarihi açısından da önemli bir olaydır. Bu fetihle birlikte bin yıldan fazla bir süredir hayatını sürdürmekte olan Doğu Roma İmparatorluğu tarihe karışırken Osmanlı Devleti açısından yeni bir dönemin kapıları açılmıştır. İstanbul'un alınmasını takip eden dönemde Osmanlı Devleti, siyasi ve ekonomik anlamda gücünü giderek artırmış ve 16. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Akdeniz havzasının tartışılmaz hâkimi olarak dünya siyasetinin önde gelen aktörü haline gelmiştir.

İstanbul'un fethi dendiğinde Fatih Sultan Mehmet ile birlikte anılan isimlerin başında asıl adı Muhammed olan Akşemseddin² gelmektedir. Fethi konu edinen eserler incelendiğinde, Akşemseddin'e ilişkin birbirinden farklı iki anlatımı ayırt etmek mümkündür. Akşemseddin'i fethi önceden haber veren ve kuşatma esnasında askerinin maneviyatını artıran faaliyetlerde bulunan dinen ulu bir şahsiyet olarak ön plana çıkaran anlatım, onu doğaüstü bir konuma yerleştirmekte ve böylece fetih sürecinde yapıp ettiklerinin akılla kavranamayacağına göndermede bulunmaktadır. Bu anlatım bilimsel olmaktan ziyade metafizik içeriğiyle ön plana çıkmaktadır.

İstanbul'un fethini tarih biliminin inceleme nesnesi olarak ele alan diğer anlatımda Akşemseddin, fetihle sonuçlanan süreç boyunca yaşanan askeri, siyasi ve yönetsel nitelikli çekişmelerde aktif bir aktör olarak konumlandırılmaktadır. Çalışmada da Akşemseddin'in İstanbul'un fethindeki rolünün bu yönü itibarıyla incelenmesi amaçlanmıştır.

Konuya ilişkin olarak benimsenen bu yaklaşım, Akşemseddin'i bu süreçte doğaüstü bir konum temelinde ele alan çalışmaların kapsam dışı bırakılmasını gerektirmektedir. Bundan ötürü fethin yaşandığı dönemi bilimsel olarak inceleyen çalışmalar temel başvuru kaynağı haline gelmektedir. Bu çalışmalar üzerinde yapılan bir tarama, iki kaynağı diğerlerine nazaran ön plana çıkarmaktadır. Bu çalışmalar, Halil İncalcık'ın "*Fatih Devri Üzerinde Tetkik ve Vesikalar*" isimli eseri ile Ali İhsan Yurd ile Mustafa Kaçalın tarafından hazırlanan "*Akşemseddin Hayatı ve Eserleri*" isimli eserdir. Öte yandan Yurd ile Kaçalın'ın eseri, Akşemseddin'in yaşamı ve eserleri üzerine bugüne kadar yapılmış en kapsamlı çalışma olma özelliği taşımaktadır. Akşemseddin'in yaşamını konu edinen ilk müstakil eser olma özelliği taşıyan Emir Hüseyin-i Enisi'nin "*Manakib-i Akşemseddin*" isimli çalışmasına da yer veren bu eser, dönemi konu edinen diğer birincil kaynaklardan da yararlanarak Akşemseddin'e ilişkin bütünlüklü bir bakış açısı ortaya koymaktadır.

² Enisi'nin *Manakib-i*'nde yer alan rivayetlere göre; bu ismin Hacı Bayram Veli tarafından "beyaz bir insan olan Zeyd'den insan cinsinin karanlıklarını, lekelerini söktüp atmakta güçlük çekmedin, aciz kalmadın" demek suretiyle, tasavvuf yolunda elde ettiği başarının bir karşılığı olarak verildiği rivayet edilmektedir. Yine başka bir rivayete göre de saçının ve sakalının beyazlığı ile genellikle beyaz elbiseler giymesinden ötürü Akşemseddin ismi ile anılmaya başlandığı ifade edilmektedir.

Akşemseddin'in fetih sürecinde oynadığı rolü tarihsel bir yaklaşım temelinde ele alan bir çalışmanın, sadece fetih esnasında yaşanan olaylardan hareketle bir analiz yapması beklenemez. Bundan ötürü öncelikle çalışmanın ilk bölümünde, Akşemseddin'i İstanbul'un fethine bağlayan ilişkiler ağı incelenmiştir. Bu bir bakıma Akşemseddin'in Osmanlı Devleti ile kurmuş olduğu ilişkilerin bir bütün olarak incelenmesi anlamına gelmektedir. Bu inceleme dönemin koşulları çerçevesinde Fatih Sultan Mehmet ile Akşemseddin arasındaki ilişkinin istisnai bir nitelik taşımadığını, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren gözlemlenen siyaset ve tasavvuf kurumları arasındaki yakın ilişkinin bir yansıması olduğunu ortaya koymaktadır.

İstanbul'un fethine giden süreçte Osmanlı yönetim katında fetih meselesi üzerinden bir iktidar mücadelesi yaşanmıştır. Dolayısıyla, fetih sürecinde Akşemseddin'in yapıp ettiklerini yaşanan iktidar mücadelesinden soyutlayarak değerlendirmek mümkün değildir. Bu bağlamda çalışmanın ikinci bölümünde, dönemin iktidar mücadelesi dikkate alınarak Akşemseddin'in yapıp ettikleri fetih öncesi ve sonrası olmak üzere iki ana başlık altında analiz edilmiştir. Bu analiz, siyaset ve tasavvuf kurumları arasındaki yakın ilişkiye göndermede bulunan ilk bölümü desteklediği gibi çalışmanın sonuç bölümünde Akşemseddin'in İstanbul'un fetih sürecinde oynadığı role ilişkin yeni bir öneride bulunulmasını sağlamıştır.

I. Akşemseddin'i İstanbul'un Fethine Bağlayan İlişkiler Ağı: Siyaset ve Tasavvuf

1390 yılında Şam'da doğan Akşemseddin'in baba tarafından soyu İslam Devleti'nin ilk halifesi olan Hz. Ebubekir'e dayanmaktadır. Yedi yaşlarında ailesiyle birlikte günümüzde Samsun ilinin sınırları içerisinde kalan Kavak ilçesine gelir (Köprülü ve Uzun, 1989:300). Bu tarihten 1417 yılında Hacı Bayram Veli ile tanışmasına kadar geçen yaklaşık 20 yıllık dönem hakkında kaynaklarda net bir bilgi yer almamaktadır. Bu döneme ilişkin olarak elimizdeki en önemli bilgi, medrese eğitimini tamamlamış olması ve ardından Osmancık Medresesi'ne müderris olarak tayin edilmiş olmasıdır (Yurd ve Kaçalın, 1994:17). Ancak, hangi tarihler arasında hangi medreselerde eğitim gördüğü ve Osmancık Medresesi'ne ne zaman atandığına ilişkin kaynaklarda bir kayda rastlanmamıştır. Bununla birlikte Cebecioğlu, Hacı Bayram Veli ile tanıştığı tarihte 27-28 yaşlarında olmasından hareketle oldukça kısa bir süre müderrislik yaptığını ileri sürmüştür (Cebecioğlu, 1989:135).

Hacı Bayram Veli ile tanışması Akşemseddin'i İstanbul'un fethine bağlayan ilişkiler ağının ilk adımıdır. Bayramilik adıyla bilinen tarikatın kurucusu olan Hacı Bayram Veli, 1340'lı yıllarda Ankara'da doğmuştur (Cebecioğlu, 2013:9). Medrese eğitimini tamamlamasının ardından Ankara Kara Medresede müderris olarak çalışmaya başlamıştır. 1393 ya da 1394

yılında Kayseri'ye giderek halk arasında Somuncu Baba olarak da bilinen Ebu Hamidüddin Aksarayı'ye bağlanmış ve böylece tasavvuf alanına adım atmıştır (Cebecioğlu, 1989:91-92). 1400 yılından önce Hacı Bayram Veli'nin Ebu Hamidüddin Aksarayı ile birlikte Osmanlı Devleti'nin başkenti Bursa'ya geldiği ve burada müderrislik yaptığı bilinmektedir (Cebecioğlu, 2013:11). Yıldırım Bayezid'in damadı Emir Sultan da aynı dönemde Bursa'da bulunmaktadır ve Cebecioğlu çalışmasında Hacı Bayram, Emir Sultan ve Ebu Hamidüddin arasında yakın bir ilişki olduğunu ifade etmektedir (Cebecioğlu, 1989:93). Bursa'dan hocası ile birlikte ayrılan ve hac vazifesini yerine getirdikten sonra Aksaray'a yerleşen Hacı Bayram, hocasının 1412 yılında vefatının ardından Ankara'ya dönmüş ve kendi tasavvuf ekolünü kurma çalışmalarına başlamıştır (Yurd ve Kaçalın, 1994:21-22).

Bayramilik adı verilen tarikat kurulmasını takip eden kısa bir dönem içerisinde halk arasında hızlı bir şekilde yayılmış ve Osmanlı Devleti'nin dikkatini çekmiştir. Fetret devrini yeni atlatmış ve iç karışıklıklardan bunalmış olan Osmanlı yönetimi, Hacı Bayram'ı Edirne'ye davet ederek etkisini giderek artıran bu hareketin kendi açısından değerlendirmesini yapmak istemiştir (Cebecioğlu, 2013:25-26). 1421 yılında gerçekleşen bu ziyaret neticesinde, Hacı Bayram Veli ile dönemin padişahı II. Murad arasında yakın ilişkiler kurulmuştur. Hacı Bayram Veli adına tesis edilen vakıflar ve öğrencilerine tanınan vergi muafiyeti kurulan yakın ilişkilerin göstergesi niteliğindedir. Bu ziyaretin bir diğer önemli yanı ise, Akşemseddin'in de Hacı Bayram Veli'ye eşlik etmesi ve böylece Akşemseddin ile Osmanlı Devleti arasındaki ilk temasın kurulmuş olmasıdır (Cebecioğlu, 1989:112).

Buraya kadar anlatılanlar Akşemseddin'i İstanbul'un fetihne götüren ilişkiler ağı hakkında önemli ipuçları barındırmaktadır. Bunların başında da Emir Sultan, Hacı Bayram gibi dönemin ileri gelen sufileri ile Osmanlı Devleti yöneticileri arasındaki yakın ilişki gelmektedir. Bu bağlamda ilgili yazında Fuad Köprülü ile Ömer Lütfi Barkan tarafından yapılan açıklamalar, incelememize konu ilişkiler ağının anlamlandırılması için önemlidir. Fuad Köprülü Osmanlı Devleti'nin kuruluş meselesi üzerine ciddiyle eğilmiş ve bu konuya ilişkin olarak kabul gören yaygın kanaati yaptığı bilimsel çalışmalarla ortadan kaldırmıştır. Yaygın kanaate göre, Osmanlı tarihi bir göç hikayesiyle başlamakta ve dört yüz çadırlık bir aşiretten imparatorluğa doğru giden yol dış faktörler üzerinden açıklanmaktadır. Bu açıklama 13. yüzyıl Anadolu'sunda Türklerin büyük bir devlet kurabilecek altyapıya sahip olmadığı kabulüne dayanmaktadır. Dolayısıyla devreye dış faktörler olarak Osmanlılaşmış Rumlar ve Bizans İmparatorluğu girmektedir (Köprülü, 2015:51-62). Fuad Köprülü ise, Osmanlı Devleti'nin kuruluş meselesine "*biraz geriden ve ilmi bir gözle*" bakmıştır. Geriden bakarak Selçuklu dönemini, ilmi bir gözle de birincil kaynakları analize dahil etmiştir (Barkan, 2002:34).

Selçuklulardan itibaren Anadolu topraklarına doğru hızlanan göç hareketinin başıboş olmaktan öte sistematik bir iskan ve kolonizasyon işi olduğu Köprülülük'nün analizinin önemli tespitleri arasında yer almaktadır. Sistematik bir iskan ve kolonizasyon hareketi neticesinde uç bölgeleri de dahil olmak üzere Anadolu toprakları "*Türk-İslam coğrafyasından ulema, şeyh ve zanaat sahibi her türlü muhacir kabileyi*" kendine çekmeyi başarmıştır (Barkan, 2002:34). Bu analiz Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu, temelini Selçuklularda bulan bir süreç üzerinden açıklamaktadır. Köprülülük'nün analizinin konumuz açısından asıl önemi ise, Anadolu'daki dini ve sosyal hareketlerin bu süreçteki oynadıkları role yaptığı vurgudur. (Köprülülük, 2015:128-133).

Ahilik, Gaziyan-ı Rum, Abdalan-ı Rum gibi adlarla anılan organizasyonlar Köprülülük ve Barkan'ın dikkat çektiği dini ve sosyal hareketlerin önemli aktörleridir. Köprülülük tarafından müslüman mistik tarikatları olarak adlandırılan bu organizasyonların ortaya çıkış sürecinde Orta Asya'dan gelen akınlar ile Türk Moğol şamanizminin etkileri bulunmaktadır (Barkan, 1974:34-35). Yerleşim bulunmayan bölgeleri kendilerine yurt edinen, bu bölgelerde tarım ve hayvancılıkla uğraşan, yolların emniyetini sağlayan ve yolculara çeşitli hizmetler sunan bu organizasyonlar Anadolu'nun iskan ve kolonizasyonunda önemli roller üstlenmişlerdir (Köprülülük, 2015:134-146). Bu durum dönemin yönetim yapıları ile bu organizasyonların yakın ilişki içerisinde olmasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren de bu yakın ilişkiyi gözlemek mümkündür. Osman Gazi'nin Ahi teşkilatlanmasının önde gelen liderlerinden Şeyh Edebalı ile akrabalığa varan ilişkisi, Orhan Gazi ile Geyikli Baba arasındaki münasebet, I. Murad'ın sultanlığı yanı sıra Ahi teşkilatının reisi olması, iki kurum arasındaki yakın ilişkinin örnekleridir. Emir Sultan ile Yıldırım Bayezid ve Hacı Bayram Veli ile II. Murad arasındaki ilişkileri de diğerlerinden ayrı değerlendirmek mümkün değildir.

Neticede Akşemseddin'i İstanbul'un fethine bağlayan ilişkiler ağı Köprülülük ve Barkan'ın sunduğu çerçeve içerisinde anlam kazanmaktadır. Akşemseddin de Anadolu'nun iskan ve kolonizasyonunda önemli roller üstlenmiş olan tasavvuf³ kurumunun bir temsilcisi konumundadır. Bu kurumun temsilcileri kendilerini ait oldukları toplumdan soyutlamadıkları gibi ilgi alanlarını sadece din işleriyle sınırlanmamışlardır. Sahip oldukları misyon nedeniyle siyaset kurumu ile yakın ilişkiler içerisinde olagelmışlerdir. İşte Akşemseddin ile Fatih Sultan Mehmet arasındaki ilişki de iki kurum arasındaki yakın ilişkinin örneklerinden biridir. Devam eden bölümlerin

³ Tasavvuf kavramı TDK tarafından "*Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dini ve felsefi akım*" olarak tanımlanmaktadır. Çalışmada bir kurum olarak tasavvuf ile Köprülülük ve Barkan tarafından Anadolu'nun iskan ve kolonizasyonunda önemli roller üstlendikleri ifade edilen dini ve sosyal hareketlerin tamamı kastedilmektedir.

konusunu da bu yakın ilişkinin bir örneği olarak Akşemseddin'in fetih sürecinde oynadığı rolün analiz edilmesi oluşturmaktadır.

II. İstanbul'un Fethi'nde Akşemseddin

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetme isteğinin arka planında biri siyasi diğeri ise dini olmak üzere iki temel güdü bulmak mümkündür. Dini güdü kaynağını doğrudan İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in İstanbul'un fethi üzerine söylemiş olduğu rivayet edilen hadislerden almaktadır. Bu hadislerin en bilineni, İstanbul'u fethedecek komutanın ve ordunun övüldüğü hadistir.⁴ Din temelli bu güdülenme verili bir özellik taşımakta ve tarih boyunca sadece Fatih Sultan Mehmet için değil İstanbul'u kuşatan diğer müslüman yöneticiler için de bir teşvik unsuru olagelmıştır. İslami gaza ve cihad geleneği bağlamında anlam kazanan bu güdülenmeyi fetih sonrasında yazılan fetihnamelerden izlemek mümkündür. Bu metinlerde Fatih, hadislerdeki mucizeyi gerçekleştiren sultan olarak nitelenmekte ve İstanbul'un fethi ile İslami gelenekten kaynaklanan büyük bir hedefe ulaşıldığının mesajı verilmektedir (Emecen, 2007:85). Konumuz açısından asıl öneme sahip güdü ise, siyasi nitelik taşımaktadır.

Yıldırım Bayezid'in Timur karşısında Ankara Savaşı'nı kaybetmesinin ardından Osmanlı Devleti "*Fetret Devri*" adı verilen bir döneme girmiştir. Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında taht mücadelelerine ve yoğun iç karışıklıklara sahne olan bu dönem, Çelebi Mehmed'in diğer kardeşlerine üstünlük sağlamasıyla son bulmuştur (İnalçık, 2006:24-25). Ancak bu dönemin İstanbul'un fethine kadar devlet yönetimini sürekli meşgul eden önemli bir mirası olmuştur; "*Düzmeler Meselesi*." İnalçık'a göre, Yıldırım Bayezid'den İstanbul'un fethine kadar Osmanlı tarihinde düzmeler meselesi oldukça önemli bir yere sahiptir. Bizans İmparatorluğu Osmanlı tahtında hak iddia eden bu kişilere sahip çıkmakta ve kendi çıkarları çerçevesinde Osmanlı Devleti'ne karşı kullanılmaktadır (İnalçık, 2014:71-72, 134). Öte yandan, İstanbul'un dört bir tarafı Osmanlı topraklarıyla kuşatılmış durumdadır ve bu haliyle devletin toprak bütünlüğünü tehdit etmektedir. Bununla birlikte, Bizans İmparatorluğu doğu hristiyanlığının son kalesi düşüncesini işleyerek Avrupa devletlerini Osmanlı Devleti'ne karşı Haçlı Seferleri düzenlemeleri konusunda teşvik etmektedir (İnalçık, 1987:119).

⁴ Bu hadis, hadis bilimi açısından temel kaynak olarak kabul edilen Kütüb-i Sitte'de (Altı Kitap) yer almamaktadır. Kimi yorumcular bundan ötürü söz konusu hadisin sahilliğini tartışma konusu yapmaktadırlar. Ancak, İsmail Lütfi Çakan Ali Yardım'ın konuya ilişkin bir makalesine atıfla bahse konu hadisin sahil olduğunu ifade etmektedir. Bu hadisin dışında da Kütüb-i Sitte'de İstanbul'un fethini işaret eden hadisler bulunmaktadır. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. İsmail Lütfi Çakan (1991), "Fetih Hadisi ve Akşemseddin'in Fetihteki Yeri", *Akşemseddin Sempozyumu Bildirileri*, Akşemseddin Hazretleri Vakfı, Ankara, s.153-163 ile Ali Yardım (?), "Fetih Hadisi Üzerine Bir Araştırma", *Diyanet Dergisi*, C.XXIII, S.2, s.116-123.

Fethin hemen öncesinde gerçekleşen 1444 tarihli Varna Savaşı ile 1448 tarihli II. Kosova Savaşı bu tespiti doğrulayan güncel örneklerdir.

Siyasi güdülenmenin bir diğer boyutu da Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'un fethini devlet üzerindeki mutlak otoritesini sağlamanın bir aracı olarak görmesidir. II. Murad, devlet işlerini büyük ölçüde Sadrazam Çandarlı Halil Paşa'ya havale etmiş ve bu sayede Çandarlı, devlet üzerinde önemli bir otorite tesis etmiştir (İnalcık, 2014: 83). Bu otorite, Varna Savaşı sonrasında II. Murad'ın tekrar tahta geçmesinde oldukça etkili olmuştur (İnalcık, 2014:82). Danişmend'in aktardığı rivayete göre, II. Mehmed, tahttan uzaklaştırılmasının arkasında Çandarlı'nın olduğunu düşünmektedir (Danişmend, 1953:11-12). Hatta bu durumun Fatih'te Çandarlı'ya karşı bir kinin oluşmasına sebep olduğu ve fethin sonrasında idam edilmesinde etkili olduğu ifade edilmiştir (Danişmend, 1953:12). Konuyla ilgili çalışmada Ocak, Çandarlı'nın nüfuzunu kırma isteğinin yanı sıra Fatih'in İstanbul'un fethinden sonra izlediği siyasete atıfla (özellikle de Roma İmparatorluğu'nun varisi olma hedefine işaret ederek) "*dünyaya hakim olma, dünyayı kendi buyruğuna amade kılma*" isteği ile de yakından ilgili olabileceğini ifade etmiştir (Ocak, 2007:48-49).

Sonuç itibarıyla, Fatih'in devlet üzerinde tam manasıyla hâkimiyet kurmak ve bunun için de Çandarlı'nın şahsında somutlaşan hanedan dışı iktidar odağını bertaraf etmek istediği ve bu bağlamda İstanbul'un fethini de zaruri gördüğü ileri sürülebilir. Fetihle sonuçlanacak bu süreçte Akşemseddin nerede yer almaktadır ve nasıl bir rol oynamaktadır? Akşemseddin'in bu süreçteki rolü fetih öncesinde ve sırasında olmak üzere iki başlık altında ele alınabilir.

A. Fetih Öncesinde Akşemseddin

İstanbul'un fethi konusunda Osmanlı yönetiminde birbiriyle rekabet halinde olan iki klikten bahsetmek mümkündür. Sadrazam Çandarlı Halil Paşa'nın öncülüğünü yaptığı klik, büyük bir haçlı seferini kışkırtma tehlikesi içermesi nedeniyle İstanbul'un fethine karşı çıkmaktadır (İnalcık, 2014:87). Fatih Sultan Mehmet'in başında yer aldığı klik ise, mutlak surette fetih düşüncesini savunmaktadır (İnalcık, 2014:87-88). İstanbul'un fethi meselesi üzerinden gündeme gelen bu fikri ayrılığın temellerini Fatih'in ilk saltanat dönemine kadar götürmek mümkündür.

Varna Savaşı'ndan önce iki önemli olay yaşanmıştır. Bunlardan ilki, Sırp ve Macar ordularının Rumeli'de Osmanlı topraklarına saldırması ve Karamanoğlu Beyliği'ne yapılan seferden dönen ordunun yeni bir savaşa girme konusunda gösterdiği isteksizlik nedeniyle İzladi savaşının kaybedilmesidir (Uzunçarşılı, 2015:422). Devlet yönetimi açısından gündeme gelen bu krizi aşmak adına II. Murad babası Çelebi Sultan Mehmed'in barışçı siyasetine dönmüş ve büyük toprak parçaları karşılığında düşmanla anlaşmaya

varmıştır (İnalcık, 1987:61). Diğer bir önemli olay ise, II. Murad'ın büyük oğlu ve tahtın varisi konumunda olan şehzade Alaeddin'in ölümüdür (İnalcık, 2014:58-59). Şehzade Alaeddin'in ölümü II. Murad'ı derinden etkilemiş ve düşmanla yaptığı barış anlaşmasının ardından devlet yönetiminde yeniden tesis edilen istikrarla birlikte şehzade Mehmet lehine tahtından feragat etmiştir (Uzunçarşılı, 2015:430-431). Böylece, 1444 yılının Ağustos ayında II. Mehmed 12 yaşında ilk kez tahta çıkmıştır (İnalcık, 1987:65).

Sadrızam Çandarlı Halil Paşa görevini muhafaza etmekle birlikte yeni padişahın yanında Zağanos Paşa, Şahabeddin Şahin Paşa ve Nişancı İbrahim gibi asker kökenli yöneticiler bulunmaktaydı. Bu yöneticiler ülkenin sınır (uç) bölgelerinde görev yapmışlar ve asker kökenli olmalarının da etkisiyle gaza ve fütühatı temel alan bir siyaset taraftarıydılar. (İnalcık, 2009:107). Asker kökenli olmayan ve kadılıktan gelen Çandarlı ise barış yanlısı bir siyasetin devletin çıkarlarına daha uygun olduğunu düşünmekte ve fethi temel alan bir siyaseti dışlamaktadır (İnalcık, 1987:82, 88). Devlet yönetiminde yaşanan bu fikri ayrılık Varna Savaşı sırasında net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Düşmanın saldırı haberinin alınmasının ardından yeni padişahın yanında yer alan yöneticiler hemen sefere çıkılması gerektiğini ifade etmişlerdir (İnalcık, 2014:73). Bu düşüncenin arka planında bu olayı yeni padişahın otoritesinin tesis edilmesi için bir fırsat olarak değerlendirmek istemeleri yatmaktadır. Çandarlı'nın önderliğini yaptığı klik ise, eski padişah II. Murad'ın ordunun başına geçmesini teklif etmiş ve bu teklif kabul edilmiştir (İnalcık, 1987:71). Bu durum Çandarlı'nın devlet yönetimindeki etkin konumunu göstermesi bakımından önemlidir.

II. Murad kendisine yapılan teklifi kabul ederek ordunun başına geçmiş ve Varna ovasında parlak bir zafer kazanmıştır. Bu zaferle birlikte Çandarlı'nın II. Murad'ı tekrar tahta çıkarmak için yoğun bir çaba içerisinde olduğu görülmektedir (Uzunçarşılı, 2015:439). Çandarlı bu çabasında başarılı olmuş ve 1446 yılında patlak veren Yeniçeri İsyanı sonrasında II. Murad tekrar tahta çıkmıştır (İnalcık, 2006:28).

Babasının ölümü üzerine 1451 yılında tekrar tahta çıkan II. Mehmet, Manisa'da geçirdiği ikinci şehzadelik döneminde başta Zağanos Paşa olmak üzere yakınında yer alan yöneticilerin tesir ve telkinleriyle fethiye dayalı bir siyaset anlayışı benimsemiştir (İnalcık, 1987:111). Bu siyasetin ilk hedefi de İstanbul'un fethidir ve Fatih bu düşünce üzerinde "*fikir birliği sağlamak ve müttefikleri bir karara varmak üzere*" 1452 yılında devlet ileri gelenleri ile ulemanın da katıldığı bir toplantı tertip etmiştir (İnalcık, 1987:125). Akşemsettin fetih öncesindeki önemli rolünü bu toplantı esnasında oynamıştır.

Fatih toplantının başlangıcında İstanbul'un fethinin devletin geleceği açısından zarurietini ortaya koyan bir konuşma yapmış ve ardından tüm

katılımcıların bu konuya ilişkin fikirlerini serbestçe dile getirmelerini talep etmiştir (İnalcık, 2014:128). Buna göre, genç padişahın yanında yer alan ve fethiye dayalı siyasetin destekçisi konumunda bulunanlar bu düşünceyi desteklerken, Çandarlı kligi içerisinde yer alan bir grup yönetici ise, kalenin dayanıklılığını ileri sürerek padişahın düşüncesinin karşısında yer almışlardır (İnalcık, 1987:126).

Toplantı esnasında Akşemseddin'in oynadığı rol hakkında Enisi'nin "*Manakib-i Akşemseddin*" isimli eserinde detaylı bilgilere ulaşmak mümkündür. Buna göre, toplantı esnasında söz alanlardan bir kişi, İstanbul'un İslam Peygamberi döneminden itibaren kuşatıldığını ve bunların dahi başarılı olamadığını ifade etmiş ve peygamberin bir hadisine atıf yaparak bu fethin ancak Mehdi tarafından gerçekleştirilebileceğini ileri sürmüştür. Bu görüşe karşı olarak Akşemseddin, İstanbul'un Mehdi tarafından fethi meselesinin gelecek dönemle ilgili olduğunu ifade etmiş ve şehrin öncelikle II. Mehmet tarafından fethedileceğine olan inancını dile getirmiştir (Enisi'den aktaran Yurd ve Kaçalın, 1994:134). Buradan toplantıda fetih üzerine dini içerikli tartışmaların gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Çandarlı kliginde yer alması muhtemel bir ulemanın dini referansla fethiye karşı çıkmasına, Akşemseddin aynı yöntemle cevap vermiş ve fetih taraftarı olan başta Padişah olmak üzere diğer kligin elini kuvvetlendirmiştir. Neticede, II. Mehmet toplantı sonunda fetih konusundaki kararlılığını bir kez daha dile getirmiş ve bu sefer toplantıya katılanların tümü fetih düşüncesi etrafında birleşmiştir (İnalcık, 1987:126).

Fetih öncesinde yaşanan bu olay, Akşemseddin'in fethin arka planında yer alan dini güdünün harekete geçirilmesi bakımından oynadığı role işaret etmektedir. Fetih öncesi hazırlıkların sorunsuz bir şekilde yapılması ve buna bağlı olarak başarılı bir fetih organizasyonu için gerekli olan yönetim düzeyindeki fikri beraberlik böylece sağlanmıştır. Akşemseddin, Çandarlı kliginin dini referanslı karşı çıkışını bertaraf ederek bu birliğin sağlanmasında önemli bir katkı sunmuştur.

B. Fetih Sırasında Akşemseddin

1452 yılını kuşatma için hazırlıklarla geçiren II. Mehmet, 6 Nisan 1453 günü İstanbul'u kuşatmıştır (Uzunçarşılı, 2015:468-469). 29 Mayıs günü fetihle sonuçlanacak kuşatma sürecinde iki dönüm noktasından bahsetmek mümkündür. Akşemseddin bu iki dönüm noktasında da önemli roller üstlenmiştir.

İstanbul'u daha önce kuşatan komutanların stratejilerini inceleyen Fatih, karadan yapılan bir kuşatmaya denizden destek sağlanmadığı takdirde şehrin alınamayacağına kanaat getirmiştir. Bundan ötürü, Gelibolu'daki tersanelerde kuşatma sırasında kullanılmak üzere gemi yapımına ağırlık verilmiş ve Baltaoğlu Süleyman Paşa komutasındaki 147 savaş gemisinden oluşan Osmanlı donanması karadan yapılan kuşatmaya destek vermek üzere

İstanbul’u denizden de kuşatmıştır (Tansel, 1971:50). Kuşatma sırasında yaşanan ilk dönüm noktası, 20 Nisan 1453 tarihinde buğday yüklü bir Bizans gemisi ile üç Ceneviz gemisinin Osmanlı donanmasını mağlup ederek Haliç’e girmeyi başarmalarıdır (Uzunçarşılı, 2015:477). Bu durum Bizans cephesinde büyük bir ümide yol açmış ve bu gemilerin Avrupa’dan gelmekte olan büyük Haçlı ordusunun öncüsü olduğu dedikoduları yayılmaya başlamıştır. İncalcık, yaşanan bu olayı kuşatmayı başarısızlığa uğratabilecek çapta bir tehlike olarak nitelendirmiştir (İncalcık, 1987:127). İşte bu noktada Akşemseddin, donanmanın mağlubiyeti üzerine padişaha yazdığı mektupla karşımıza çıkmaktadır.

Topkapı Sarayı Müzesi arşivlerinde bulunan bir sayfa uzunluğundaki bu mektup, günümüz Türkçesine Halil İncalcık tarafından çevrilmiştir.⁵ Aşağıda mektubun konumuz açısından önem taşıyan bazı bölümlerine yer verilmiştir.

“...Düşman gemilerinin neden olduğu olay, yüreğimizde hayli kırılganlık ve kedere neden oldu, bir fırsat görünürdü, kaybolduğundan aykırı bazı durumlar kendini gösterdi. Birincisi, kâfirler sevinip şamata yaptılar... Bu durumda ne yapmalı: her şeyden önce, görmezden gelme ve acımayı bir kenara bırakmak gerek. Bunun gibi ağır bir durum ortaya çıktığında iyi araştırılıp bu aykırılık ve gevşeklik kimden kaynaklanmıştır ortaya çıkarıp azletme ve ağır şekilde paylama (ta’zir) uygulamalı... Bu arada hayret edilecek bir şey oldu: Kederle otururken Kuran’dan tefe’ül ettik, seyidler sultanı Cafer-i Sadık işaretini ile şu ayet geldi; “varmayanların batını Müslüman değildir, hüküm-i münafikinde kâfirle cehennemde mukim olmakta beraberdir” demek işaretini düştü. Şimdi fetih için harekete geçmeyenler kalplerinde Müslüman sayılmazlar. O halde işi şiddetlendirme durumu göründü...(İncalcık, 2010:52-53).”

Mektup bir bütün olarak değerlendirildiğinde iki ana eksen üzerine kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Mektubun başlangıcında donanmanın mağlubiyeti üzerine ortaya çıkan durumun değerlendirmesi yapılmıştır. Mevcut durum analizi olarak da adlandırılabilir bu bölüm, mektubun ilk ana eksenini oluşturmaktadır. Bu bölümde öncelikle alınan mağlubiyetle birlikte büyük bir hayal kırıklığı yaşandığının altı çizilmektedir. Mağlubiyetin yol açtığı hayal kırıklığının Akşemseddin’e göre, üç yansımasını tespit etmek mümkündür. Bunlardan ilki, yaşanan mağlubiyet düşmanın sevinmesine

⁵ Söz konusu mektubun günümüz Türkçesine çevrilmiş hali, Halil İncalcık (2010), “Bizans’a ve Ulemaya Karşı Tek Başına”, *NTV Tarih Dergisi*, S.17, s.51-58’de yer almakta olup, çalışmada bu kaynak dikkate alınmıştır. Ayrıca mektubun orijinaline “Halil İncalcık (2014), *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara” isimli eserden ulaşılabilir.

(şamata yapmasına) yol açmıştır. Diğer tespit doğrudan padişahla ilgilidir. Ortaya çıkan bu durum üzerine padişahın verdiği kararın (bu karardan kasıt İstanbul'un fethine yönelik alınan karardır) noksan düşünce ile verilmiş olduğu ve bu kararı hayata geçirme noktasında hükmünü yürütemediği ifade edilmiştir. Akşemseddin bu tespitiyle yaşanan mağlubiyet sonrası padişah hakkında gündeme gelen eleştirilere işaret etmektedir. Bu eleştirilerin odak noktasını, genç padişahın fetih kararını alırken ve bu kararı aldıktan sonra da uygularken gösterdiği basiretsizlik oluşturmaktadır. Son tespit Akşemseddin'in kendisiyle ilgilidir. Bu mağlubiyet ile etmiş olduğu duanın kabul olmadığı ve buna bağlı olarak fetihle ilgili verdiği müjdenin itibarını kaybettiği yönünde dedikoduların ortaya çıktığı dile getirilmektedir (İnalcık, 2010:51-58). Enisi'nin Manakib'inde bu tespiti teyit eder tarzda yer alan kayda göre, bu olaydan sonra ulema ve yönetici sınıfından ileri gelenlerin padişaha gelerek bir sufinin sözüyle bu kadar askerin helak olduğunu ve artık fetih imkanının kalmadığını ileri sürerek kuşatmanın kaldırılmasını teklif ettikleri belirtilmektedir (Enisi'den aktaran Yurd ve Kaçalın, 1994:134). Mağlubiyet sonrası durumun değerlendirilmesinin ardından bu durum üzerine ne yapılması gerektiği sorusuna verilen cevaplar, Akşemseddin'in mektubunun diğer ana eksenini oluşturmaktadır.

Mektubun bu bölümünü iki alt başlık üzerinden analiz etmek mümkündür. İlk başlık çerçevesinde Akşemseddin ana hatlarıyla maddi planda ne yapılması gerektiğini ve ikinci başlıkta ise dini referanslarla fethin gerçekleşeceğine dair düşüncelerini ortaya koymaktadır. Akşemseddin'e göre, öncelikle bu olayın görmezden gelinmemesi gerekmektedir. Ardından mağlubiyetin sebepleri detaylı bir şekilde araştırılmalı ve bu olayın sorumluları⁶ tespit edilerek ağır bir şekilde cezalandırılmalıdır. Akşemseddin, cezalandırma işleminin ciddiyetine dikkat çekmekte ve bu işlemin merhameti az olan bir kişi tarafından yerine getirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Akşemseddin'e göre, cezalandırma işlemi layıkıyla yapılmadığı takdirde muhtemel bir genel hücumda surların hendeklerinin düşman tarafından doldurulması karşısında askerler gevşek davranabilir ve bu da büyük tehlikelere yol açabilir. Cezalandırma ile ilgili olarak Akşemseddin tarafından dile getirilen bir diğer husus da oldukça ilginçtir. Gevşek davranma potansiyeline işaret ettiği askerlerinin çoğunun yasak müslümanı (devşirme usulü ile sonradan müslüman yapılan askerler kastedilmektedir) olduğundan bahisle Akşemseddin, bunların çoğunun ganimet için savaştığına içlerinde Allah için savaşmanın oldukça az olduğuna dikkat çekmiştir (İnalcık, 2010:51-

⁶ İnalcık, olayın sorumluları ile ilgili olarak Akşemseddin'in fethine başında beri karşı çıkan Çandarlı kliğini işaret ettiğini belirtmektedir. Bu yorumun doğru olarak kabul edilmesi halinde Akşemseddin'in devlet yönetiminde fetih meselesi üzerinden yaşanan ikiliğin farkında olduğu ve net bir şekilde padişahın yanında yer almak suretiyle Çandarlı kliğinin düşüncelerini desteklemediği anlaşılmaktadır. Bu durum aynı zamanda Akşemseddin'in iki klik arasındaki mücadeleye aktif bir figür olduğunu da göstermektedir.

58). Bu tespit, Akşemseddin'in gözlemci yönünü ortaya koyduğu gibi aynı zamanda bunun son büyük hücum öncesinde yağmaya izin verilen kararın alınmasında da etkide bulunduğu ileri sürülebilir.

Mağlubiyetin yarattığı hayal kırıklığının ve ümitsizliğin dağılması için maddi planda ne yapılması gerektiğini ortaya koyan Akşemseddin, mektubunun ilerleyen satırlarında dini referanslarla fethin gerçekleşeceğine dair düşüncelerini dile getirmiştir. Mağlubiyetin hayal kırıklığı ile otururken tefe'ül ettiğinden⁷ bahisle Akşemseddin, denk gelen ayetin yorumundan fetih için harekete geçmeyenlerin kalplerinde müslüman sayılmayacakları yorumunda bulunmuş ve buradan hareketle işi (fetih için gösterilen gayret kastedilmektedir) şiddetlendirmenin gerektiğini ifade etmiştir. Ardından son karar mercinin Allah olmasına rağmen, kulun da tedbirini alması gerektiğini peygambere atıfla dile getirerek fetih için azami derecede gayret gösterilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Tefe'ül hadisesinin ardından uykuya daldığını belirten Akşemseddin, uzun bir süreden sonra Allah tarafından lütuflandırıldığını ve çeşitli müjdelerin kendisine haber verildiğini ifade ederek mektubunu sonlandırmıştır (İnalcık, 2010:51-58). Akşemseddin'in mektubun bu bölümüyle, donanmanın mağlubiyeti üzerine morali bozulan ve ümitsizliğe kapılma ihtimali olan padişahın fethi olan inancını tazelemeyi amaçladığını ileri sürmek mümkündür.

Fetihle sonuçlanacak son hücum öncesi II. Mehmet bir harp meclisi toplamıştır. Bu toplantıda Papa tarafından da desteklenen Venedik donanmasının Ege Denizi'ne varmış olması ve Macar kralının ordusuyla birlikte Tuna nehrini aşmak üzere olduğu haberleri karşısında ne yapılması gerektiği konusu tartışılmıştır (Uzunçarşılı, 2015:484-485). Çandarlı Halil Paşa, Balkanlardan gelen büyük bir Haçlı ordusu tehlikesi karşısında kuşatmanın derhal kaldırılması gerektiğini ifade ederken, Zağanos Paşa bu fikre şiddetle karşı çıkmış ve son bir hücum ile düşman yetişene kadar şehrin fethedebileceğini savunmuştur (İnalcık, 1987:129-130). Zağanos Paşa'yı destekleyenler arasında Şahabeddin Şahin Paşa ile beraber Akşemseddin de görülmektedir. Dolayısıyla, Akşemseddin Çandarlı klığının kuşatmanın kaldırılması yönündeki sert muhalefeti karşısında başını padişahın çektiği klığın yanında yer alarak genel hücum kararının alınmasında etkili olmuştur. Neticede, 28 Mayıs'ı 29 Mayıs'a bağlayan gece başlayan hücum sonunda 29 Mayıs sabah saatlerinde şehir ele geçirilmiştir.

Fethi takip eden süreçte yaşanan olaylar fetih süresince birbirine rakip konumda olan iki klığın varlığını doğrulamaktadır. Fetihden bir gün sonra Çandarlı Halil Paşa tutuklanmış ve bir süre sonra da idam edilmiştir (İnalcık, 2014:135-136). Dolayısıyla, Fatih Sultan Mehmet rakipsiz bir şekilde devlet yönetimi üzerinde kendi otoritesini tesis etme imkanına kavuşmuştur. Fetihden

⁷ Tefe'ül etmek, "hayra yormak, uğur saymak" şeklinde tanımlanmaktadır (Ayverdi, 2005:3079).

sonra camiye çevrilen Ayasofya'da kılınan ilk cuma namazının hutbesini okuyan Akşemseddin, İstanbul'da kısa bir süre kaldıktan sonra Göynük'e dönmüştür (Yurd ve Kaçalın, 1994: 31)

Akşemseddin'in fetih sonrasında İstanbul'u terk etmesine ilişkin olarak birbirine zıt iki görüş bulunmaktadır. İncalcık tarafından gündeme getirilen ilk görüşe göre, Fatih kendisini tebrike gelen ulemaya şehri kılıcının gücüyle aldığını ve fetih sırasında hiç yardımlarını görmediğini ifade etmiştir. Bu hitaba muhatap olanlar arasında Akşemseddin de yer almaktadır. Yaşanan bu olayın ardından Fatih'in verdiği hediyeleri de kabul etmeyerek Göynük'e dönmüştür (İncalcık, 2010:58).⁸ Diğer bir görüşe göre ise, padişahın fetih sırasında Akşemseddin ile artan yakınlaşmasına bağlı olarak tasavvufa olan ilgisi artmış ve fethin akabinde padişahlığı bırakıp Akşemseddin'e bağlanmaya niyetlenmiştir (Bardakçı, 1997:152-153). Böyle bir durumun devlet yönetimi açısından doğrucağı sıkıntıları gören Akşemseddin ise buna izin vermediği gibi Fatih'in devlet işlerine odaklanmasını sağlamak adına İstanbul'u terk etmiştir (Ayverdi, 2006:110-111). Hangi nedenle olduğu bilinmemekle beraber Akşemseddin, fetihden kısa bir süre sonra İstanbul'dan ayrılmıştır ancak Fatihle irtibatını koparmamıştır. Bu bilgiye de Enisi'nin Manakib-i Akşemseddin adlı eserinden ulaşılmaktadır. Ölümüne kadar geçen süre zarfında İstanbul ve Edirne'de padişahı ziyaret eden Akşemseddin'in Göynük'ten Fatih'e gönderdiği bir mektup da kayıtlarda yer almaktadır.

SONUÇ

Barkan Anadolu'nun iskan ve kolonizasyonunda yer alan dervişlerin son zamanların dilenci dervişleri ile karıştırılmaması gerektiğine dikkat çekmektedir (Barkan, 2002:36). Akşemseddin'in yaşamı da bu tespiti doğrular niteliktedir. Hacı Bayram'ın yanından ayrılmasını takip eden dönemde sırasıyla Beypazarı, İskilip-Evlek ve Göynük'e gitmiş ve her gittiği yerde camiyle birlikte bir de değirmen inşa etmiştir (Bardakçı, 1997:151). Değirmen inşası gündelik hayatın dışında kalmama iradesini simgelemektedir. Öte yandan, bu dervişler Selçuklulardan itibaren Anadolu'yu hedef alan göç hareketinin itici unsuru olmuşlardır. Bu göç hareketinin yönü daima Batı olmuş ve Osmanlılarla birlikte yeni hedef Rumeli toprakları olmuştur. Burada dikkat çekilmek istenen nokta, göç hareketinin itici unsuru konumunda olan dervişlerin sahip oldukları gaza ve fütühat anlayışıdır. Fetih sürecinde yapıp ettikleriyle Akşemseddin'in de bu anlayışa sahip olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır.

⁸ Bu görüş İncalcık tarafından bir başka çalışmasında, "İstanbul'un fethinde evliyanın rolünü belirten şeyhe karşı Fatih, onun fazlasıyla öne çıkmasına izin vermemiş ve sonunda Ak Şeyh, vatani Göynük'e gidip inzivaya çekilmiştir (İncalcık, 2016:150)" şeklinde ifade edilmiştir.

Akşemseddin'in fetih sürecindeki rolüne dair çalışma boyunca yapılan analizler, onu bu süreçte doğaüstü bir konuma yerleştiren açıklamalara alternatif üretmek için gerekli zemini sunmaktadır. İstanbul'un fethi üzerinde devlet yönetiminde yaşanan ayrılık ve bu ayrılığın yol açtığı iktidar mücadelesi üzerinde durulmuştur. Akşemseddin de kendisini buraya taşıyan ilişkiler ağının içeriğine uygun bir tercihte bulunmuş ve Çandarlı Halil Paşa klığı karşısında, liderliğini genç padişahın yaptığı fethi savunan klığın içerisinde yer almıştır. Akşemseddin'in fetih öncesinde ve sırasında yaptıkları içinde bulunduğu klığın aktif bir figürü olduğunu göstermektedir. Gerek fetih öncesinde toplanan mecliste sergilediği tavır gerekse kuşatma sırasında donanmanın aldığı mağlubiyet üzerine padişaha gönderdiği mektupta dile getirilen düşünceler, tespitimizi doğrular niteliktedir. Akşemseddin, her iki olayda da dini referanslara gönderme yapmış olsa da arka planda siyasi kaygıları görmek mümkündür. Bu siyasi kaygılar en açık şekilde donanmanın aldığı mağlubiyet üzerine yazılan mektupta görülmektedir. İnalçık'a göre, bu mektupta yenilginin sorumluları olarak doğrudan Çandarlı klığına göndermede bulunmaktadır (İnalçık, 1987:54).

Akşemseddin'in fetih sürecinde yapıp ettikleri siyaset ve tasavvuf kurumları arasındaki yakın ilişkinin ötesinde iki kurum arasındaki içiçeliği gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda Akşemseddin'in, İstanbul'un fethini hem devletin bekası hem de mutlak iktidarı için bir araç olarak gören genç padişahın siyasi ekibinin önde gelen üyelerinden biri olarak değerlendirilmesi çalışmada benimsenen yaklaşım uyarınca yapılan analizlerin sonucu olarak önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- AYVERDİ, İLHAN (2005), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- AYVERDİ, SAMİHA (2006), *Abide Şahsiyetler*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- BARDAKÇI, NECMEDDİN (1997), "Akşemseddin'in Tasavvuf ve Devlet Anlayışı", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.4, s.149-158.
- BARKAN, ÖMER LÜTFİ (2002), "Osmanlı İmparatorluğu'nda Kolonizatör Türk Dervişleri", *Türkler (Cilt-9)* (Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca ed.) içinde, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s.33-53.
- CEBECİOĞLU, ETHEM (1989), *Hacı Bayram Veli ve Tasavvuf Felsefesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- CEBECİOĞLU, ETHEM (2013), *Hacı Bayram Veli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

- ÇAKAN, İSMAİL LÜTFİ (1991), “Fetih Hadisi ve Akşemseddin’in Fetihteki Yeri”, *Akşemseddin Sempozyumu Bildirileri*, Akşemseddin Hazretleri Vakfı Yayınları, Ankara.
- DANIŞMEND, İSMAİL HAMİ (1953), *Fatih’in Hayatı ve Fetih Takvimi*, İstanbul Fetih Derneği Yayınları, İstanbul.
- EMECEN, FERİDUN M. (2007), “Dönemin Türk Kaynaklarında Fetih Olayının Algılanışı ve İdeolojik Yaklaşım, 550. Yılında Fetih ve İstanbul Bildiriler Kitabı içinde, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- İNALCIK, HALİL (1987), *Fatih Devri Üzerinde Tetkik ve Vesikalar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- İNALCIK, HALİL (2006), *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- İNALCIK, HALİL (2009), *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İNALCIK, HALİL (2010) “Bizans’a ve Ulemaya Karşı Tek Başına”, *NTV Tarih Dergisi*, S.17, s.51-58.
- İNALCIK, HALİL (2014), *Fatih Devri Üzerinde Tetkik ve Vesikalar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- İNALCIK, HALİL (2016), “Otman Baba ve Fatih Sultan Mehmed”, *Doğu Batı Makaleler-1* içinde, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- KÖPRÜLÜ, MEHMET FUAD (2015), *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- KÖPRÜLÜ, ORHAN VE UZUN, MUSTAFA (1989), *Akşemseddin Maddesi*, İslam Ansiklopedisi Cilt 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- OCAK, AHMET YAŞAR (2007), “İstanbul’un Fethinin İdeolojik Arka Planı (Bir Analiz Denemesi)”, *550. Yılında Fetih ve İstanbul Bildiriler Kitabı* içinde, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- TANSEL, SELAHATTİN (1971), *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet’in Askeri ve Siyasi Faaliyeti*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- TÜRK DİL KURUMU, *Güncel Türkçe Sözlük*, www.tdk.gov.tr, 20.01.2017.
- UZUNÇARŞILI, İSMAİL HAKKI (2015), *Osmanlı Tarihi I. Cilt*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- YARDIM, ALİ (?), “Fetih Hadisi Üzerine Bir Araştırma”, *Diyanet Dergisi*, C.XXIII, S.2, s.116-123.

YURD, ALİ İHSAN VE KAÇALİN, MUSTAFA (1994), *Akşemseddin Hayatı ve Eserleri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.